
El treball acadèmic de recerca

PID_00244159

Rosa Maria Satorras Fioretti

Temps mínim de dedicació recomanat: 4 hores

Índex

Introducció.....	5
1. Tipus de treballs de recerca.....	7
1.1. Tipus de recerca	7
1.2. Tipus de treballs de recerca segons els seus objectius	8
1.3. Tipus de treballs de recerca segons els seus resultats	8
1.4. Maneres de fer recerca	9
2. Definir la recerca.....	10
2.1. Determinar el tipus de treball de recerca	10
2.2. Elecció del tema	13
2.3. Primeres lectures	15
2.4. Títol provisional	16
2.5. Mètode, tècniques i procediments	17
2.6. Formulació del tema, del problema o de les hipòtesis	18
2.6.1. Formulació d'una hipòtesi	18
2.6.2. Característiques de les hipòtesis correctament formulades	18
2.6.3. Verificació d'una hipòtesi	19
2.7. Confecció d'un sumari provisional	19
2.8. Redactar una introducció provisional	20
3. Processar i analitzar les fonts.....	22
3.1. Tipus de fonts	22
3.2. Organitzar les fonts	22
3.3. L'elaboració de fitxers	23
3.4. Establir l'estat de la qüestió o fase de documentació amb fonts secundàries: bibliografia	25
3.5. Processar i analitzar les fonts primàries	26
4. La redacció del treball i les seves parts.....	28
4.1. Recomanacions prèvies	28
4.2. Portada	29
4.3. Sumari	31
4.4. Introducció	32
4.5. Cos del treball	33
4.6. Conclusions	35
4.7. Bibliografia	36
4.8. Annexos	37
4.9. Recomanacions sobre la presentació	38
4.10. Exemple pràctic	39

5. Citacions i notes a peu de pàgina	40
5.1. Les notes a peu de pàgina	40
5.2. Les formes de citar la bibliografia	41

Introducció

El treball universitari per excel·lència és el de recerca i té uns requisits metodològics i formals molt específics que costen d'assolir si no és a través de la pràctica.

Tot i que al llarg dels estudis secundaris els estudiants heu fet “treballs de recerca”, és a l'àmbit dels estudis superiors on realment es desenvoluparà en tota la seva magnitud aquesta especial manera de fer. En aquest mòdul pretenem donar les primeres bases d'allò que considerem treball de recerca, bases que us serviran al llarg de la carrera per a anar polint, assolint i millorant el mètode científic a través del qual els haureu de realitzar.

1. Tipus de treballs de recerca

1.1. Tipus de recerca

Segons el que tingueu en consideració, de tipus de recerca en trobareu moltes classificacions diferents; ara us mostrarem les més significatives per tal que us feu una idea el més aproximada possible:

- **Recerca bàsica, pura o fonamental:** contribueix a l'ampliació del coneixement científic, creant o modificant les teories existents a través de qüestionar-ne les teories i els principis.
- **Recerca aplicada:** és la que fa servir els coneixements ja assolits per la ciència i els aplica a la realitat.
- **Recerca descriptiva:** a través de l'observació de la realitat estableix normes, principis, teories, fent-ne abstracció. El seu sentit no és el mer anàlisi de les dades, sinó, a partir de les generalitzacions que es produeixen, la predicció dels resultats.
- **Recerca analítica:** per mitjà de la comparació de variables entre grups d'estudi i de control s'aconsegueix provar o invalidar una determinada hipòtesi.
- **Recerca de camp:** és un tipus d'investigació aplicada que pretén comprendre o resoldre una situació, necessitat o problema en un context concret.
- **Recerca quantitativa:** és la que permet l'examen de les dades a valorar de manera numèrica, normalment emprant les eines de la ciència estadística. S'ha de tenir en consideració que no tots els problemes poden tenir una representació numèrica que tingui valor científic.
- **Recerca qualitativa:** és la que pretén explicar els motius de diferents aspectes d'un comportament o situació donada a partir de cercar el perquè, el com, el quan i l'on d'una determinada situació. És el mètode més emprat a les ciències socials.
- **Recerca projectiva (o projecte factible):** a través de l'elaboració d'una proposta o model per a solucionar un problema, tracta de respondre les preguntes sobre els successos hipotètics del futur, a partir dels fets del passat o de les dades actuals.

- **Recerca històrica:** és la que estudia qualsevol fenomen o tema a través de l'experiència passada (serveix per a qualsevol disciplina científica). L'investigador compta amb fonts primàries (proves disponibles directes que es poden examinar en l'actualitat) i secundàries (les que proporcionen informació a través de tercers que no han participat directament en els fets).

1.2. Tipus de treballs de recerca segons els seus objectius

Si fins ara hem parlat de models de recerca, ara farem una petita incursió en els tipus de treball de recerca que, en general, es poden dur a terme (a través dels diferents models o mètodes de recerca que acabem d'explicar):

1) **Treballs bibliogràfics o de documentació:** és el treball més habitual per a investigadors novells i consisteix en la recopilació, abstracció, exposició i sistematització del que diuen altres autors sobre un tema determinat. Aquesta informació es pot trobar en llibres, articles de revistes científiques i *webs* especialitzades.

2) **Treballs de redescobrimet:** l'objecte d'estudi és un tema ja investigat i amb resultats reconeguts, al qual se li dóna un nou enfocament. Poden ser:

- **Treballs de recreació:** se li dóna una nova visió a un tema ja conegut.
- **Treballs de simulació:** són l'aplicació pràctica d'un procés o procediment que ja es coneix.
- **Treballs de reubicació:** es tracta de repetir un procés o treball de recerca ja realitzat, adaptant-lo a les noves circumstàncies, llocs o tècniques, o transportant allò que és més general cap al més concret.

3) **Treballs de descobrimet:** són treballs que fan autèntiques aportacions significatives al coneixement científic o afegixen o amplien aspectes nous o poc coneguts sobre un tema.

1.3. Tipus de treballs de recerca segons els seus resultats

Per acabar de concretar la qüestió, es pot dir que en funció del tipus de resultats als quals pot arribar una recerca, és a dir, segons en quin format concret podem presentar els resultats de la nostra recerca, els treballs podran ser:

1) **Recerca de síntesi o exposició:** es pretén informar al lector envers un tema en concret. Alhora, pot ser:

- **De divulgació:** la informació va adreçada a un públic general.
- **Didàctica:** el públic és més concret i pretén no tan sols informar sinó formar sobre una determinada matèria.
- **Científica:** ja estem treballant per a un públic especialitzat i format a diferents nivells. Aquest model de resultats pot concretar-se en:

- **Manual:** pensat per a la formació dels estudiants d'una disciplina concreta.
- **Estat de la qüestió:** pretén recopilar de manera exhaustiva la documentació sobre un tema, sistematitzar-la, ordenar-la i extreure'n conclusions.
- **Article de revista, capítol de llibre, col·laboració en diccionari:** parlem de llibres, revistes i diccionaris especialitzats. En tot cas, es tracta de publicacions originals, basades en el mètode científic i que arriben a conclusions.
- **Recensió:** anàlisi i comentari del llibre d'un altre autor.

2) **Anàlisi o investigació:** són els treballs de recerca per excel·lència, els més complexos perquè necessàriament han d'arribar a noves conclusions per part de l'autor una vegada fet l'estudi.

- **Monografia:** estudi exhaustiu d'un tema concret i acotat, que té en consideració tot el que fins aleshores s'ha estudiat sobre la qüestió, aportant noves maneres de treballar-lo, d'entendre-ho o d'interpretar-lo.
- **Edició de text:** partint d'un text d'un altre autor (molts cops històric i especialment jurídic) es van fent les acotacions per tal d'entendre'l en la seva correcta mesura, analitzant totes les variables contextuals que s'han de tenir en consideració per tal de fer-ho.
- **Recensió crítica:** anàlisi i comentari del llibre o treball d'un altre autor, fet per un expert en la mateixa disciplina que aporta el seu propi punt de vista científic i raonat sobre el valor de l'obra comentada.

1.4. Maneres de fer recerca

Depenent del **tipus de problema** davant del qual ens trobem, de les preguntes que ens plantejem o de les hipòtesis formulades, el nostre estudi pot requerir:

- **Observació:** es tracta de seguir i estudiar determinats processos que succeeixen a la naturalesa sense intervenir ni manipular les possibles variables.
- **Experimentació:** és l'investigador el que intenta controlar les possibles variables o factors del procés que estudia.
- **Raonament (o analític):** a partir d'uns fets o materials donats es poden cercar les solucions possibles i, entre elles, la millor per a ser aplicada en una situació o entorn concret.
- **Exegesis:** a través del mètode hermenèutic o d'interpretació d'uns textos o fets concrets es poden trobar les pautes de comportament previsibles per a una situació donada, previsible o futura.
- **Comparatiu:** s'estudia un mateix fet o institució en dos entorns diferents, locals o temporals, i es posen en relació per a trobar similituds i diferències.
- **Sincrònic o diacrònic:** en funció de si l'estudi del fet o institució es fa en un sol espai temporal concret (sincrònic) o al llarg d'una etapa predeterminada (diacrònic).
- **Quantitatiu o qualitatiu:** depenent de si es cerquen resultats quantificables o no.

2. Definir la recerca

L'experiència és la millor consellera a l'hora de realitzar recerca, però per a anar començant s'han de seguir unes determinades pautes que exigeix el mètode científic.

Les pautes a seguir per tal de fer aquests treballs són **universals**, per a qualsevol tipus de recerca i ciència, tot i que nosaltres tractarem de centrar-les en la investigació en ciències socials.

2.1. Determinar el tipus de treball de recerca

Tanmateix, el primer que cal fer és determinar exactament el tipus de treball de recerca que fareu segons el que acabem d'explicar-vos. O sigui, definir la recerca i acotar-la perfectament.

Considerant la idea general que la recerca “genera coneixement”, és evident que hi ha molts graus de recerca i que els estudiants dels primers cursos tot just us hi esteu introduint, malgrat d'altres experiències aparentment similars anteriors.

Definir la recerca implica, entre d'altres aspectes, tenir molt clar “què” fareu exactament. Aquest “què” fareu –juntament amb el “com”– és la vostra brúixola al llarg del treball; és el nord que no heu de perdre en cap moment. Per això és tan important que la recerca estigui perfectament definida, i el tema, el problema o les hipòtesis, amb les possibles variables que vulgueu, perfectament formulats. Aquesta necessitat ineludible de definició és així perquè en cas contrari és molt fàcil –de fet, massa fàcil– desviar-se dels objectius, del camí traçat i quedar atrapat en la vaguetat i la generalitat.

La definició precisa de l'**objecte de recerca** és una de les claus per a tenir èxit en qualsevol treball de recerca. Assenyalar els límits de la recerca serà un dels primers passos que heu de donar. Aquests límits poden ser de diversa índole i cal tenir-los tots presents, simultàniament quan sigui possible:

- Límits cronològics, temporals o històrics.
- Límits espacials o geogràfics.
- Límits segons la font utilitzada.
- Límits segons la matèria.
- Límits segons la institució.
- Límits segons l'escola u orientació.
- Altres límits específics segons la matèria d'estudi.

Ex.: “L'aplicació del dret supletori a Catalunya segons la jurisprudència del Tribunal Suprem entre 1845 i 1889”. En aquest exemple hi trobem delimitada la matèria (l'aplicació del dret supletori), l'àmbit geogràfic o polític (Catalunya), l'àmbit cronològic (entre 1845

Observació

A mesura que aneu guanyant experiència en aquest camp, veureu que continueu seguint cadascun dels passos que a partir d'ara es descriuran, però que aquests passos es realitzaran cada vegada de manera més general, més natural, sense que els hagueu de pensar ni d'anar forçant un darrere l'altre.

i 1889), la font (la jurisprudència) i la institució o l'òrgan jurisdiccional (el Tribunal Suprem).

Vegem ara alguns dels **tipus de treball** que els professors us poden encomanar o que hagueu de fer i de quina manera es concretarien:

1) Composar un estat de la qüestió: aquesta és una manera gradual d'iniciar-se a la recerca. Aquí no es tracta, com després es veurà, de fer una anàlisi d'un tema determinat, ni, encara menys, d'omplir un buit en el coneixement. En aquest cas caldria dibuixar un panorama prou ampli sobre què han escrit d'altres autors sobre una temàtica determinada.

L'estat de la qüestió explica què se sap, en un moment donat, sobre un tema.

En aquest exercici es posa èmfasi –o en tot cas no es considera quelcom secundari– en l'autoria de les diferents aportacions o contribucions que sobre una temàtica s'han donat durant els últims anys. Però regeix la mateixa regla que hem assenyalat i que repetirem a partir d'ara: cal delimitar perfectament allò sobre el qual es farà l'estat de la qüestió.

Ex.: "La natalitat a Catalunya durant la baixa edat mitjana: balanç historiogràfic (1980 – 2016)".

2) Analitzar un tema: analitzar consisteix a fer un examen de les parts constituents d'un tot, separatament o en llur relació a aquest.

Analitzar un tema suposa estudiar des de diversos punts de vista la qüestió que estem treballant, de manera complerta, separada i interrelacionada.

Com que l'objecte d'anàlisi pot ser molt ample i alhora molt restringit, convé, una vegada més i de forma semblant al que veureu per a triar el títol del treball, traçar els límits o contorns exactes de l'objecte d'anàlisi.

Ex.: "L'estatut polític de Sicília dins del model d'estat regional italià (1948-2011)".

3) Comparar elements, situacions, informacions o variables diferents: aquest exercici empra una metodologia específica, el mètode comparatiu. Una regla d'or d'aquest tipus de treball és que només es pot comparar allò que realment és comparable, per la seva pròpia naturalesa, pel moment històric o pel context social, cultural, econòmic, etc.

L'autor ha de tenir cura, entre d'altres, de fer una autèntica comparació: ha de trobar similituds i diferències entre allò que estudia, i en cap cas pot cenyir-se a juxtaposar una informació al costat d'una altra.

Ex.: "Anàlisi comparativa de l'evolució de la legislació sobre la interrupció voluntària de l'embaràs a Espanya, França i Finlàndia".

4) Resoldre un problema: resoldre un problema pot plantejar-se a diferents nivells. Es pot donar el cas que sigui el professor el que us plantegi un problema "de laboratori" –dissenyat per ell mateix– o pres, adaptat o no, de la vida real i que heu de mirar de resoldre. O es pot donar el cas, i es tractaria d'un estadi més avançat de recerca, en què l'autor pretén proposar una solució a un problema o controvèrsia real suscitada en un àmbit social, jurídic, social laboral o polític determinat. Aquesta segona modalitat de resolució de problemes ens apropa a la modalitat següent, que consisteix a omplir un buit i a generar nou coneixement.

Quan tractem de resoldre un problema li hem de trobar totes les possibles solucions, raonar-les i ser capaços de destriar entre elles, o almenys, jerarquitzar-les.

Ex.: "La Llei orgànica 6/2002, de 27 de juny, de partits polítics i la llibertat de reunió i d'expressió".

5) Omplir un buit en una parcel·la del coneixement: aquesta tipologia de treball de recerca té algun punt de contacte, tot i les diferències substancials i evidents, amb les modalitats anteriors d'anàlisi d'un tema. En aquell cas l'autor podia comptar amb informació ja existent suficient per a realitzar una bona anàlisi. En canvi ara, quan ens referim a omplir un buit, s'entén que l'autor recorre a fonts de coneixement que li permetran realitzar un treball original i que aportarà informació nova –que mai havia estat formulada d'aquella manera– sobre un àmbit fins aleshores poc explorat. Així mateix, però, és igual d'imprescindible ajustar i limitar el tema de recerca.

Omplir una parcel·la de coneixement suposa descobrir o formular noves solucions a un tema, problema o situació.

Ex.: "El comportament electoral dels partits republicans a la Segarra entre 1929 i 1936".

6) Formulació d'hipòtesis: treballar amb hipòtesis no és incompatible amb cap de les formes exposades fins ara i és la manera més científica de fer ciència o d'avançar en el coneixement. Però fer-ho així requereix un bon nivell de perícia i una destresa i disciplina investigadora que costa molt als primers cursos, però és el que us hem d'exigir per a anar-vos entrenant.

Formular hipòtesis suposa pensar en la possible solució que intuïm que tindran les preguntes que al començament del treball ens plantegem.

Ex.: “La relació entre la metodologia docent i el rendiment acadèmic a la Universitat de Barcelona entre 2000 - 2011” (amb la hipòtesi de treball que la implantació del sistema d’avaluació continuada ha afavorit un increment del rendiment acadèmic dels estudiants de nou accés).

En definitiva, és important que aneu seguint un camí molt concret i pausat i que no us salteu cap pas, perquè després, si ho feu, haureu de retrocedir i tornar a començar. Sembla que és un camí massa detallat, pesat i feixuc, però fent-ho així us estalviarem feina més endavant. L’experiència ho avala!

2.2. Elecció del tema

El següent problema amb el qual us trobareu a l’hora de començar un treball de recerca és el tema sobre el qual haureu de treballar. De vegades aquest tema us vindrà exigit o aconsellat pel professor, però no sempre serà així.

Molts cops haureu de ser vosaltres mateixos els qui decidiu, i això suposa un exercici de reflexió important d’autoconeixença de les pròpies limitacions i de maduresa intel·lectual.

Quan hagueu de triar el tema, primer haureu de tenir en consideració tot un seguit de **factors**:

1) **Interès personal**: quant major sigui el vostre interès per la matèria sobre la qual investigareu, més agradable serà el procés.

Sempre posareu més il·lusió i esforç en un tema que us interessa que en un que us resulta indiferent o inclús antipàtic.

2) **Preparació o aptitud**: heu de ser plenament conscients de les vostres limitacions i no tractar d’afrontar temes d’estudi pels quals no esteu preparats o capacitats.

Això, potser, és el que més costa a l’estudiant universitari, que pretén fer autèntiques tesis doctorals a primer curs del grau. Heu de tractar de cercar temes que pugueu comprendre completament i que pugueu afrontar sense grans dificultats tècniques o conceptuals.

3) **Orientació futura**: sempre que se us permeti triar, heu de mirar d’agafar temes als quals li pugueu treure una bona rendibilitat futura.

És a dir, si esteu als primers cursos, és bona idea elegir matèries d’altres assignatures que estigueu treballant, donat que així aprofundireu en algun dels seus temes i us serà útil per a afrontar l’examen. Si esteu a cursos més elevats, heu de tenir en consideració la vostra vocació o orientació professional o acadèmica posterior i tractar de treballar sobre matèries de la mateixa, sobre la qual així aprofundireu en el seu coneixement. És absurd treballar sobre temes generals i poc aplicables que després no us serviran per a res. Encara que no sapigueu quasi res de res, això podria ser un primer i bon apropament.

4) Fonts assequibles (a l'abast físic): abans de triar un tema, tal com direm més endavant, heu de mirar i valorar quines són les fonts amb les quals podreu treballar-hi. Heu de tenir-les més o menys localitzades en un entorn proper (física o virtualment).

Ex.: No té cap sentit pensar d'investigar sobre un procés judicial contra algú, que no estigui disponible a Internet i del qual no en tingueu informació a la vostra biblioteca universitària, si sabeu que els materials els heu d'anar a buscar a un lloc llunyà (p.e. un procés a Rússia).

5) Fonts manejables (a l'abast cultural): igualment, i seguint l'anterior consell, heu de tenir clares quines fonts sou capaços de manejar, si les entendreu i les podreu treballar o no.

Ex: Seguint amb l'exemple anterior, si a més resulta que el procés està transcrit només en rus i vosaltres no en sabeu, és evident que no comprendreu ni les paraules; o, suposant que sabeu rus, si no teniu cap noció del funcionament del dret processal rus, per molt que compreu les paraules, no entendreu res del que està succeint.

6) Que la metodologia estigui al vostre abast: finalment, també la metodologia que trieu ha d'estar al vostre abast, l'heu de dominar, perquè el mètode és previ a la investigació.

Ex.: Suposem que no teniu cap noció d'estadística i preteneu fer un estudi quantitatiu del volum de causes acabades en condemna per robatori en joves que havien sofert fracàs escolar, atenent el seu nivell sociocultural. Abans d'afrontar un tema com aquest, s'ha d'estudiar estadística i altres disciplines que ens ensenyin, per exemple, com fer els formularis per després encreuar els resultats, com encreuar-los, etc. No té sentit aprendre la metodologia alhora que es fa l'estudi: s'ha de fer al revés.

Ara que hem plantejat com tenir en consideració la vostra capacitat i preparació i heu reflexionat sobre els vostres límits i interessos, és hora de **triar el tema en concret**; i per fer-ho, haureu de seguir els passos següents:

1) Triareu un camp d'estudi: basat en tot el que hem dit fins ara; ha de ser un tema que us interessi, que el pugueu rendibilitzar després i pel qual estigueu preparats.

2) Fareu unes primeres lectures sobre el tema decidit: d'això en parlarem de seguida, però la idea és que d'aquestes lectures se'n vagi decantant (en funció dels vostres interessos) el tema del treball.

Només quan el treball ja estigui en marxa, el tema s'acabarà de delimitar (amb major o menor abast); d'això ara no us en heu de preocupar. No vulgueu des del principi tenir clars tots els apartats sobre els quals treballareu, perquè això, necessàriament, anirà variant al llarg de la recerca.

3) Prendreu la decisió del tipus de recerca i la metodologia a seguir: ara, que més o menys sabeu sobre què treballareu, haureu de pensar si seguiu un treball ja existent o si feu una cosa nova, aplicant l'esquema o el mètode d'una obra semblant, o si partiu d'una determinada escola o teoria, o si preteneu donar un enfocament nou a un tema determinat. També d'això en parlarem de seguida.

2.3. Primeres lectures

Abans de fixar del tot la hipòtesi del treball, és imprescindible fer unes quantes **lectures bàsiques** sobre el tema general que hem decidit treballar per tal d'anar-lo perfilant.

Si encara no teniu del tot clar el tema en concret, però sí la matèria (és el mínim que hauríeu de decidir en una primera instància), amb més motiu haureu de mirar uns quants llibres al respecte (potser a partir dels índexs o sumaris), per a anar perfilant el tema.

Si ni tan sols sabeu sobre quina matèria treballar, però sí que heu decidit la disciplina (l'«assignatura»), el millor és fer una “passejada curiosa” per la secció corresponent d'una biblioteca física (no virtual) especialitzada, on podreu trobar molts llibres sobre el tema i on hi haurà segurament alguna cosa que us crida l'atenció.

Esteu, llavors, al punt que ja teniu decidit el tema, però encara no sabeu ni els apartats que hi treballareu, ni l'enfocament que se li donarà. Sou a la biblioteca cercant les primeres informacions i us trobeu amb molts llibres que tracten sobre la matèria, uns des d'una perspectiva general (manuals i tractats) i altres de manera més concreta, o inclús de forma específica (monografies o articles monogràfics). Per **anar centrant el tema** el millor és escollir –almenys al principi– un parell o tres de monografies el més específiques possibles i, entre les que trobeu, triareu les que siguin més actuals.

Penseu que tot el que veieu que us podria servir al llarg de la recerca (sigui ara, sigui per més endavant), si no ho anoteu d'alguna manera, després no ho recordareu pas.

És habitual creure que més endavant trobareu determinat llibre que us ha cridat l'atenció en aquest primer moment, i de ben segur el recordareu al llarg de la investigació, però és més que probable –i l'experiència ho demostra– que tot llibre que no estigui ben classificat a un fitxer *ad hoc*, no se sol tornar a trobar ni que es busqui!

Des d'un bon començament heu de preparar una petita base de dades, o fitxer bibliogràfic manual, on feu constar tot el que cal per a localitzar un determinat llibre i per a ajudar-vos a recordar (a vosaltres mateixos) quin era el seu contingut general o què és el que us ha cridat l'atenció d'ell.

De cada llibre que hagueu trobat sobre el tema –i que us hagi resultat mínimament interessant–, hauríeu de fer una **fitxa bibliogràfica** on consti, almenys, el títol, l'autor, la data i lloc d'edició, l'editorial, la biblioteca on ho heu consultat i la signatura (numeració de la biblioteca per a trobar-lo). A part d'aquestes dades objectives i generals afegireu un petit comentari sobre el contingut general del llibre o sobre allò que us ha cridat l'atenció.

Pot semblar pesat i innecessari fer tot això a cada investigació, però després agraireu haver-ho fet, ja que us estalviarà molta més feina en endavant de la que us dona ara.

Per començar hi ha diferents maneres de fer: buscar als catàlegs d'autors (si sabeu qui ha treballat la matèria), fer cerca als catàlegs de matèries (molt més útil en els primers estadis de la recerca) o, com hem dit abans, fer "passejades curioses".

Quan acabeu de fer aquesta primera selecció general ja tindreu tot un conjunt de fitxes entre les quals es podran triar dos o tres llibres que resultin útils a la vostra investigació. De moment, només d'aquest parell o tres en fareu una consulta en profunditat i en llegireu els apartats que us interessin.

Molta cura! Novament volem recordar que tot el que llegiu i no aneu anotant, ho oblidareu.

Nota

Més endavant parlarem de les fitxes de contingut, així que respecte de com fer-les ho explicarem a l'apartat corresponent.

Un cop fetes aquestes primeres lectures, el tema ja ha anat madurant i, més o menys, hauríeu de saber sobre què treballareu, quines opcions metodològiques teniu i quins apartats són susceptibles de ser tractats.

2.4. Títol provisional

Posar un títol suposa un esforç intel·lectual imprescindible per tal d'acotar el tema de la recerca.

Pensar un títol provisional és essencial, perquè us obliga a clarificar les vostres idees sobre el tema a treballar, a pensar què tractareu (i, encara més important, què no treballareu) i a delimitar la matèria en el temps i en l'espai.

Cada tema es pot tractar en molts moments històrics: heu de decidir quina etapa treballareu i quines, per tant, no seran tocades. Igualment, un mateix tema es pot desenvolupar en molts llocs diferents: lògicament, no serà igual el resultat d'una recerca a Espanya que a la Xina. Heu de decidir quan i on el tractareu perquè això condicionarà de manera substancial les fonts que haureu d'emprar.

Preses totes aquestes decisions, és el moment de **posar-hi el títol provisional** (en diem provisional perquè després, al llarg de la investigació és freqüent que canviï), el qual s'ha de basar en les idees següents:

- **El títol ha de ser complert:** ha de dir exactament sobre què versarà el resultat de la vostra investigació i, per contra, què no s'hi ha d'esperar trobar. La idea és que el títol sigui incloent del que hi haurà i excloent del que no.
- **Ha de ser clar, llegible i concís:** un títol pot ser més llarg o més curt, però no ha de ser un "paràgraf". Un títol s'hauria de poder comprimir en una oració, encara que pugui ser composta. Si cal, pot haver-hi, a més, un subtítol esclaridor.

- **Ha d'abastar el tema, l'espai i el temps:** tal com s'ha dit reiteradament, el factor del temps, de l'espai i de la matèria han de quedar clars en el títol, perquè el lector no esperi trobar temes que no hi seran.

2.5. Mètode, tècniques i procediments

Amb el tema ja clar i segons els objectius que perseguiu, haureu de determinar el tipus de treball de recerca que voleu fer, triant entre les **diferents maneres de fer recerca** existents que ja s'han explicat. Finalment, s'ha de decidir en quin format de treball voleu que acabin plasmats els vostres resultats.

No tots els temes poden tenir qualsevol enfocament metodològic, i per tant, heu de tenir presents les "necessitats" del vostre objecte de treball.

Així, en funció del que es pretén extreure (tipus de treball de recerca), del tipus de recerca que voleu fer i de quin treball final voleu que surti (tipus de treball de recerca en funció del resultat), haureu de donar un o altre enfocament metodològic, és a dir, fareu servir un determinat model d'anàlisi.

Aquest és també el moment de determinar la **base teòrica** de la qual partiu (de determinat autor, corrent o escola), perquè això condicionarà absolutament tant les fonts, com l'argumentació, com l'*iter* del treball.

No és igual partir d'unes premisses que d'altres, perquè el que determinada postura dona per vàlid, ja no cal justificar-ho i, *sensu contrario*, per contra-argumentar a un autor ens caldran determinades fonts i no altres.

Tot el que s'ha dit fins ara són decisions que no haurien de ser aleatòries, sinó meditades i pensades. Tot hauria de **justificar-se** en funció de l'objectiu de la recerca. Quan, de vegades, es pot emprar més d'un model per aquella mateixa investigació, hauríeu de ser capaços d'explicar el perquè: per què ens hem inclinat finalment per un determinat enfocament metodològic o ideològic descartant l'altre.

Per acabar, la darrera decisió que heu de prendre és com i quan durem a terme tot això, és a dir, haureu d'elaborar un **pla de treball**.

Un bon pla de treball marca les diferents fases en les quals es divideix la investigació (com veurem més endavant) i les temporalitza de manera prou rigorosa.

Això sempre és important, però molt en especial quan es **treballa en equip**, pensant que si un falla, tots els altres es veuran retardats en la seva planificació i desenvolupament del treball. Es podria dir que el pla de treball és una mena de «contracte», un compromís que hom pren amb si mateix o amb la resta

d'un grup per a desenvolupar una determinada recerca i arribar a la data de presentació havent cobert totes les etapes; sense presses, sense gaires pauses i de manera raonada, meditada, constant i seriosa.

2.6. Formulació del tema, del problema o de les hipòtesis

Arribats a aquest moment, cal formular amb claredat el que possiblement és el nucli del treball. Aquí heu d'explicitar i formular el tema que analitzareu, l'estat de la qüestió que realitzareu, el problema que resoldreu, els elements, les situacions, les informacions o les variables que comparareu, el buit d'una parcel·la de coneixement que omplireu.

Aquest plantejament ha de ser nítid i clar, de manera que ja no quedin dubtes sobre l'objecte de la recerca. Us recomanem que llegiu de nou tot allò que hem assenyalat quant a determinar el tipus de treball de recerca.

Quan un treball de recerca es fa a partir de la formulació d'hipòtesis, que és la manera més científica de fer-lo, convé tenir present el que segueix.

2.6.1. Formulació d'una hipòtesi

Per començar, s'ha de dir que si no heu fet les lectures prèvies sobre el tema o el coneixeu suficientment a fons, difícilment podreu començar a plantejar-vos preguntes; aquestes preguntes, sobre les quals parteix tota investigació, són en realitat les que la condueixen, dirigeixen i acoten. És la cerca de respostes el que configura la recerca.

Quan es comença a estudiar una temàtica i es formulen sobre ella determinades preguntes, ja es pot tenir una primera intuïció sobre quina és la resposta més probable: aquesta és la hipòtesi de la qual partim.

A través de l'estudi o l'experimentació (en els quals consisteix el treball de recerca) es fa un determinat camí per a verificar o per a refutar la vostra hipòtesi.

La hipòtesi és la possible resposta que nosaltres donem a un determinat problema i se sol plantejar com una proposició, **mai com una pregunta**. S'ha de tenir sempre present al llarg de la recerca perquè, per tal de confirmar-la, la hipòtesi es recolzarà en unes determinades fonts i, potser, no en d'altres.

2.6.2. Característiques de les hipòtesis correctament formulades

Les hipòtesis han de ser conceptualment clares i específiques, partir d'una realitat empírica (per a temes universals hauran de ser comprovables) o ideològica (per a temes existencials hauran de ser validades) i verificables a partir de

tècniques científiques assequibles. Si les hipòtesis són massa àmplies s'haurien de subdividir en subhipòtesis. A més, s'han de relacionar amb teories precedents i tenir un cert abast general.

2.6.3. Verificació d'una hipòtesi

Per tal de verificar la hipòtesi haureu de seguir uns passos científics necessaris:

- 1) Reunir informació, aprofundir, comparar-la entre si i desgranar la hipòtesi central en moltes subhipòtesis o hipòtesis parcials.
- 2) Planificar i dissenyar els procediments o les tècniques necessàries per a demostrar que la hipòtesi és la solució o explicació més probable a la pregunta que us heu plantejat.
- 3) Analitzar les dades a través de l'anàlisi o l'experimentació.
- 4) Obtenció de resultats: si la hipòtesi és confirmada és vertadera. Si no la podem confirmar és falsa. Les hipòtesis que resisteixen el procés de verificació es converteixen en **tesis**, que donaran peu a noves i futures recerques. Aquesta és la manera com es construeix el coneixement científic.

2.7. Confecció d'un sumari provisional

A partir d'aquest moment us heu de començar a organitzar la feina i la manera de fer-ho és elaborar un sumari provisional (que segur que anirà canviant de forma substancial al llarg del procés). De moment, aquest sumari simplement ha de contenir:

- 1) El títol del treball.
- 2) La introducció (sense numerar).
- 3) Els grans apartats que volem tractar (aquests sí que numerats).
- 4) Si és possible, aquests apartats tindran algun subapartat (que ajudarà a sistematitzar la matèria i, al mateix temps, a organitzar la recerca).
- 5) Les conclusions (novament sense numerar).

Ex.: Un sumari provisional seria aproximadament així

TÍTOL PROVISIONAL QUE HAGUEU ESCOLLIT

Introducció

1. Apartat de primer nivell

1.1. Apartat de segon nivell

- 1.2. Apartat de segon nivell
- 2. Apartat de primer nivell
  - 2.1. Apartat de segon nivell
  - 2.2. Apartat de segon nivell
- 3. Apartat de primer nivell
  - 3.1. Apartat de segon nivell
  - 3.2. Apartat de segon nivell

Conclusions

Bibliografia

El sumari **s'anirà enriquint** a mesura que hi treballeu, anirà creixent i s'anirà modificant. És normal canviar-lo contínuament, perquè de moment només és l'esquelet del treball, n'és l'estructura bàsica. Cal tenir-lo sempre present i usar-lo globalment, donat que ens ajuda a no dispersar-nos i a emprar tota la informació.

De fet, una de les millors utilitats que té el sumari provisional és que, com que conté els grans apartats en els quals consistirà el treball, conforme aneu llegint ja podeu fer les vostres fitxes d'apartats (ho veurem de seguida) posant-ne cert ordre i classificant el que és essencial i el que és secundari.

2.8. Redactar una introducció provisional

El següent exercici de precisió que heu de fer és **posar per escrit totes aquestes decisions** que heu anat prenent fins ara; és a dir, redactar la introducció provisional. En diem provisional, perquè la veritable introducció que haurà de sortir al treball definitiu la retocarem o refarem al final de tot.

Penseu que de les primeres intencions que ara teniu al desenvolupament final de la recerca, poden arribar a tenir tants canvis (de fet sol haver-hi molts canvis), de vegades suficientment substantius com per a modificar aquelles intencions inicials més endavant.

En aquest moment, del que es tracta és de posar per escrit les vostres idees i de comprometre-us seriosament amb les bases del treball que preteneu realitzar. La vostra introducció provisional hauria de tenir **tres parts** ben diferenciades:

1) **Part personal**: heu d'explicar perquè heu triat el tema, la vostra motivació, què n'espereu obtenir, etc. Si es tracta d'un treball en equip necessàriament s'haurà de redactar la introducció entre tots.

2) **Resultats que voleu obtenir:** quina o quines **hipòtesis** voleu verificar, a on voleu arribar, quines idees prèvies voleu demostrar, les llacunes del coneixement científic que voleu omplir, els problemes que se us plantegen sense resultat o què voleu resoldre amb el vostre estudi, l'estat de la qüestió que realitzareu, etc.

3) **Part científica:** a aquesta darrera part haureu de definir conceptualment allò que es vol investigar (així fixareu de quines **teories o escoles** partiu), quin tipus de coneixement voleu generar, la relació entre la hipòtesi provisional o els objectius o els problemes a resoldre amb la **metodologia** escollida (que aquí s'hauria també de descriure i de fixar), la **documentació i/o els recursos** que es pretenen emprar i explicar les **grans parts** que heu decidit que tindrà el vostre treball.

3. Processar i analitzar les fonts

3.1. Tipus de fonts

Sou al punt de fer ara la part de la recerca més important, és a dir, llegir, analitzar i processar totes les fonts que haureu de treballar.

Per font entenem “tots aquells recursos formals, informals, escrits, orals o multimèdia” que es poden trobar.

De fonts, segons Silvestrini i Vargas, n’hi ha de tres tipus:

1) **Fonts primàries:** “contenen informació original que ha estat publicada per primer cop i que no ha estat filtrada, interpretada o avaluada per ningú més”. Es pot trobar en els formats més variats, com ara llibres, revistes, publicacions oficials, microformes, vídeos, CDs, o altre mena d’objectes.

Ex.: En el món del dret, serien fonts primàries les normes, la jurisprudència, els informes...

2) **Fonts secundàries:** sintetitzen, interpreten o reorganitzen la informació primària; formen el contingut principal de les col·leccions de biblioteques i hemeroteques i faciliten l’accés i comprensió de les fonts primàries. És el suport principal que s’utilitza per a confirmar els estudis o per a partir de premisses ja establertes per la doctrina. Només les heu de fer servir “quan la font és fiable”.

Heu de tenir molta cura amb el tipus de font secundària que empreu. És molt important que siguin «fiables», la qual cosa vol dir que siguin emeses per un autor o institució coneguda i amb solvència científica. En tot cas, si per algun motiu empreu fonts poc solvents heu de tenir clar que no tindran el mateix valor que les que sí que ho són, i donar-les-hi només la transcendència justa que mereixen.

3) **Fonts terciàries:** “són guies físiques o virtuals que contenen informació sobre les fonts secundàries. Formen part de la col·lecció de referència de la biblioteca. Faciliten el control i l’accés a tota una gama de repertoris de referència, com ara les guies d’obres de referència, o a un sol tipus, com ara les bibliografies”.

3.2. Organitzar les fonts

Segons la doctrina s’haurien de seguir els passos següents, que després anirem desenvolupant:

1) “**Localitzar, discriminar i seleccionar**” totes les fonts que trobeu, en funció de la possible utilitat que tindran pel futur treball.

No té gaire sentit que llegiu tot el que caigui a les vostres mans, sinó únicament el que té relació directa amb el vostre treball i que us ha de servir per a alguna cosa, per a algun apartat determinat i amb algun objectiu concret.

2) **Classificar** tota aquesta informació en fitxes de contingut.

Cada apartat del vostre sumari provisional s’haurà de convertir en una fitxa amb tot el que trobeu sobre aquest tema.

3) Un cop classificada, haureu de “**llegir, entendre, comparar i avaluar**” tota la informació per veure si és “coherent, pertinent, suficient i imparcial”; haureu de comparar les posicions contraposades, els punts d’acord i de conflicte entre elles i la claredat dels conceptes fonamentals.

4) Vist tot això, heu de decidir si creieu que amb la informació recopilada en teniu **suficient** per tal de donar resposta a les preguntes que us havíeu plantejat o si heu de continuar cercant noves fonts per a resoldre-les.

No és gens aconsellable que l’estudiant novell comenci a revisar la literatura científica a partir de les fonts primàries (com ho podria ser en ocasions per a un investigador expert, i encara!), sinó que primer ha de conèixer “l’estat de la qüestió” a la doctrina científica (és a dir, a les fonts secundàries), i només després, quan està molt ben informat i documentat, podrà enfrontar-se amb la font primària.

Per a esbrinar quines són les millors, més interessants o més assequibles fonts secundàries i primàries i on es troben, us poden ser tremendament útils les fonts terciàries.

3.3. L’elaboració de fitxers

Tot el que no estigui ben classificat i ordenat a les fitxes serà informació que perdreu.

No us confieu mai de recordar el que esteu llegint en un moment donat, perquè un cop s’està immers en un procés de recerca, al tercer o quart material que llegiu es comencen a embolicar i confondre autors i continguts.

El que no estigui a les fitxes acabarà no estant al treball de recerca, o hi serà de manera incorrecta.

El fitxers de lectura són **bases de dades** (informàtiques o en paper) dobles, que consisteixen a elaborar:

Ara us expliquem físicament com ho heu de fer i en el següent apartat us ho explicarem materialment, és a dir, el que haureu de posar-hi dintre.

1) **Un fitxer bibliogràfic**: cada fitxa conté la referència bibliogràfica completa de cada llibre que heu anat trobant des del principi de la vostra recerca. Anireu afegint fitxes i completant-lo al llarg del procés.

Cada fitxa bibliogràfica, com a mínim, ha de fer constar: el títol, l'autor, la data i lloc d'edició, l'editorial, el número de pàgines de l'obra, la signatura (numeració de la biblioteca per a trobar-lo) i la biblioteca on l'hem consultat.

A aquestes dades objectives i generals les hi heu d'afegir un **petit comentari** sobre el contingut general del llibre o sobre allò que us ha cridat l'atenció del mateix.

És molt útil que a cada fitxa li doneu una **numeració**, perquè quan feu el fitxer de continguts ja no caldrà fer més referència al llibre que estem citant que el número de la vostra fitxa i la pàgina on es troba la informació.

Hi ha qui classifica les fitxes per autor, per títol o per matèria (i llavors autor). Nosaltres us recomanem de fer-ho o per autor o per títol, perquè així també tindreu la fitxa de contingut per la matèria, que té la seva pròpia utilitat. A més, aquest fitxer us servirà per sempre, per aquesta i per totes les investigacions que dueu a terme en el futur.

En tot cas, cal fer servir sempre el mateix criteri de classificació i d'inclusió de dades, i que les fitxes estiguin netes i polides.

2) **Un fitxer de continguts**: cada fitxa té per títol un apartat o subapartat del vostre sumari provisional. Tot el que aneu llegint s'anirà col·locant a la fitxa del tema al qual faci referència, de manera sintètica, esquemàtica i resumida. Hauríeu d'apuntar també la data en la qual feu l'anotació, perquè això us pot ser útil més endavant, en la pròpia investigació o en posteriors treballs de recerca.

És important que cada idea que apunteu tingui la seva referència bibliogràfica, amb la pàgina exacta on l'heu trobat.

Si havíeu **numerat les fitxes** ara us serà molt útil, donat que només caldrà posar el número que li heu donat a aquella obra i la pàgina on es troba (ull amb les obres que tenen més d'una edició: heu de citar correctament quina és la que heu consultat, perquè sinó la pàgina no serà correcta).

En aquesta fase heu de tenir molta cura: a partir d'ara tota la informació de la recerca dependrà del que hagueu anotat a la fitxa (el que no hagueu apuntat correctament haureu de tornar-ho a buscar a la font original).

Quan alguna frase o paràgraf us sembli que descriu perfectament la idea que voleu aportar, **la copiareu literalment entre cometes**, perquè això voldrà dir que és textual de l'autor i no producte del nostre resum.

Si només voleu copiar part d'un text, **saltant-vos** alguna cosa, on hagués d'anar el que falta posareu un parèntesi amb punts suspensius al seu interior (...). Si **modifiqueu o afegiu** alguna paraula per a fer-vos venir bé la cita, i sempre que no canviï el sentit substancial de la idea de l'autor, l'afegitó el col·locarem entre claudàtors [modificació o afegitó].

Ex.: Esteu escrivint i voleu col·locar una cita, "doncs ho feu entre cometes, però si voleu eliminar una part, poseu (...) i continueu escrivint la resta de la cita. Si el que voleu, en canvi, és modificar o afegir una paraula perquè al text original no us encaixa bé, poseu la nova [paraula] entre claudàtors i aquí no ha passat res.". Naturalment, no podeu oblidar al final posar-hi la font i la pàgina concreta on es troba la cita.

Fixeu-vos bé en què a la cita el punt final va abans que les cometes i a continuació el número de la nota. Seguiu sempre aquest ordre, que amb això sempre us feu un embolic.

Quan al llegir i resumir les fonts us sorgeixin **idees pròpies** les posareu a la fitxa de contingut entre parèntesi, per a diferenciar les que són nostres de les que són de l'autor o font que estem analitzant.

Cada fitxa de contingut ha de tractar un sol tema, si bé pot dividir-se de manera interna en subtemes o obrir noves fitxes per a cadascun d'ells. Això és una decisió personal.

El que és important és que al llarg d'una mateixa investigació sempre ho fem de la mateixa manera.

3.4. Establir l'estat de la qüestió o fase de documentació amb fonts secundàries: bibliografia

Teniu la hipòtesi o el problema que voleu resoldre, sabeu com ho fareu (metodologia) i heu planificat l'ordre al sumari provisional. Ja heu fet unes primeres lectures i sabeu on trobar la informació.

Ara és el moment d'acabar de buscar tota la informació que us falta a la biblioteca i l'hemeroteca i, tal com dèiem abans, "localitzar-la, discriminar-la i seleccionar-la". Això ho feu, tal com acabem d'explicar, a partir de la confecció de fitxers.

A través dels catàlegs de la biblioteca o de les possibles fonts terciàries que tingueu al vostre abast, buscareu les fonts secundàries que hi hagi sobre la matèria que treballeu. **No cal agafar-ho tot!** Precisament aquesta fase consisteix en discriminar i seleccionar el que us interessa entre tot allò que hagueu localitzat. Normalment serà més senzill trobar la informació buscant per matèries, tret que sapigueu que determinat autor ha treballat el tema molt a fons (si tan a fons ho ha fet, també el trobarem en la cerca per matèries).

Després d'aquesta primera localització, en anar llegint la pròpia bibliografia trobareu referències a altres autors que us podrien resultar també interessants pel vostre objecte d'estudi. Recomanem seguir l'ordre següent:

- 1) Cerca a la biblioteca per matèries o per arxius terciaris. Confecció de fitxes bibliogràfiques.
- 2) Selecció de les lectures que triem a la biblioteca. Confecció de fitxes de contingut. Creació de noves fitxes bibliogràfiques d'allò que se citi als llibres triats.
- 3) Cerca dels nous llibres o articles citats pels autors llegits (ara ja no només a la biblioteca, sinó també a l'hemeroteca). Ampliació de les fitxes de continguts.
- 4) I així successivament fins que considereu que heu arribat a conèixer a fons "l'estat de la qüestió", és a dir, el que la doctrina científica ha dit fins al moment actual sobre el tema que esteu treballant.

Depenent del tipus de treball que esteu realitzant, el **grau d'aprofundiment** que hi donareu serà un o altre. Si féssiu una tesi doctoral o una monografia hauríeu de tractar de tenir en compte tot allò de valor que s'ha escrit. En canvi, per a un treball de recerca al començament dels estudis n'hi ha prou amb haver treballat alguns dels principals autors o compiladors de la matèria (manuals, tractats i alguna monografia o treballs monogràfics especialitzats), igual que per a un treball de fi de grau, on a partir del mateix tipus de fonts, se us valorarà més la profunditat, quantitat i rigor del que analitzareu.

3.5. Processar i analitzar les fonts primàries

Ja sabent tot el que diuen els experts del vostre tema (fonts secundàries), és el moment d'aplicar els procediments, tècniques i mètodes que havíeu previst des del principi, quan plantejàveu la metodologia de treball més idònia per a verificar la vostra hipòtesi o per a abordar el problema. I és, ara sí, el moment de treballar amb les fonts primàries que tingueu localitzades i seleccionades.

En l'àmbit de les ciències socials treballem majoritàriament amb documents escrits, però podria no ser així; podeu trobar **diferents tipus de fonts primàries**, com ara:

- 1) **Documentals**: es treballa sobre textos escrits.

Ex.: Documents originals, normes, jurisprudència, treballs creatius, diaris, novel·les, notícies, apunts d'investigació, autobiografies, cartes, discursos, minutes, poesies, etc.

2) Orals: elements que passen a través de la comunicació verbal.

Ex.: Feu una entrevista, qüestionari, conversa, etc. Són tècniques que si es volen fer servir prèviament s'han de dominar. Una recerca no és el moment lògic per a aprendre tècniques, sinó per a aplicar-les.

3) Material visual o àudio: que es percep per la vista o la oïda.

Ex.: Pel·lícules, gravacions, fotografies, diapositives, etc.

4) Objectes: altres tipus de suports variats.

Ex.: Artefactes, instruments musicals, roba, etc.

Per a treballar tot aquest conjunt de fonts, és important no perdre de vista la hipòtesi de treball o el problema plantejat, ja que és l'estructura central entorn la qual es basteix la recerca.

No us heu de deixar portar per la font; sou vosaltres els qui, treballant-la, heu de conduir la investigació i no a l'inrevés.

Finalment s'ha de recordar que no totes les fonts són susceptibles de ser treballades pels mateixos procediments, sinó que heu de cercar quin resulta més adient per a cadascuna, relacionant la teoria (fonts secundàries) amb la praxi (fonts primàries).

4. La redacció del treball i les seves parts

4.1. Recomanacions prèvies

Ja teniu tota la informació analitzada i ben endreçada a les vostres fitxes; sabeu exactament com heu de treballar cada tema i quines parts tindrà; i ara heu de començar a escriure! Us oferim alguns consells a seguir per a arribar a bon port sense necessitat d'avançar i retrocedir durant la redacció:

1) L'autor ha de dirigir i controlar la redacció i no al revés.

Sense adonar-vos-en, molts cops els apunts que tenim a les fitxes controlen els vostres apartats i el normal desenvolupament de la vostra visió del tema; us deixeu portar per la investigació, enlloc de portar-la vosaltres a ella. Això succeeix quan no teniu clars els objectius o les hipòtesis de treball, o quan no heu formulat correctament les preguntes a resoldre.

Si percebeu que esteu perdent el control és el moment de reformular les bases de la vostra recerca.

2) La redacció ha de ser senzilla i clara.

Per veure si heu redactat i puntuat correctament el text podeu provar de llegir-lo en veu alta, fent les respiracions, inflexions i entonacions segons el que se'n desprèn del text escrit. Si el resultat no és el que preteníeu és que alguna cosa ha fallat en el procés.

Heu de pensar en els lectors, els quals han de trobar un document final net, polit, sense faltes d'ortografia i amb una sintaxi correcta, llegible i entenedora.

3) L'argumentació és essencial.

Totes les afirmacions han d'estar basades en arguments, raonaments o materials concrets (que, per descomptat han d'estar correctament citats).

S'han d'evitar, de tota manera, els extrems: ni heu de caure en dogmatismes i postures tancades, ni en ambigüitats i indecisions contínues.

4) En quant a la persona verbal, hi ha diferents maneres de fer:

Es pot emprar la primera persona del plural –el que se'n diu plural o nos majestàtic– quan parlem nosaltres (pensem que, la nostra opinió és...), o del singular (penso que, considero,...), o hi ha qui prefereix utilitzar formes impersonals (sembla que, es pot dir,...).

La redacció de tot el text ha de ser homogènia de principi a final, tant en l'ús de la persona verbal com dels temps. I això serveix tant per a treballs individuals com grupals.

4.2. Portada

La portada d'un treball de recerca ha de contenir totes les dades identificatives del mateix, de les circumstàncies en les quals ha estat desenvolupat, així com de l'autor o autors.

A la portada, necessàriament farem figurar:

1) El **títol complet** de l'obra.

El posareu en majúscules, centrat, en lletres grans i en negreta. Si cal, hi afegireu un subtítol, tot i que això no és imprescindible, ni tan sols necessari. Anirà situat entre el terç i la meitat superior del foli. Recordeu que tant en català com en castellà les majúscules s'accentuen.

2) El **nom complet i dos cognoms** de l'autor o autors del treball.

Si són més d'un autor, es col·locaran per l'ordre alfabètic del primer cognom. Això es posarà a la cantonada dreta inferior de la portada. La mida de la lletra serà la mateixa que la del director, tutor o assignatura i en negreta. També cal posar el número d'identificació universitària de l'estudiant.

El nom de pila anirà sense diminutius, excepte les abreviatures comuns (com ara M^a), si bé el segon nom –si es vol– pot ser només la inicial seguida d'un punt (p.e. Josep Manel es podria posar Josep M.); és a dir, que qui es digui Concepció no pot posar "Conxita" ni "Conxi" ni res per l'estil, tret que consti així al seu DNI. És important posar els accents gràfics, quan calgui, als noms i cognoms.

3) El **director o tutor** del treball de recerca.

La persona qui l'ha dirigit o, en el cas de ser treballs de determinada assignatura, també hi posarem el nom d'aquesta.

4) El **grau, assignatura i curs i/o convocatòria** en la qual es presenta el treball (si es tracta de treballs d'assignatures), o **l'any** al qual es realitza (si són tesis o monografies).

5) La **Universitat** on es presenta.

De vegades els bons treballs poden ser publicats com a exemple per la pròpia Universitat i cal aquesta dada, en especial quan són publicats a Internet.

Si el treball s'hagués de lliurar en paper fareu bé de fer la portada en un foli de cartolina, que li donarà una millor presència a la presentació. La contraportada hauria de ser també de cartolina o de plàstic dur opac, posant un foli de plàstic, millor dur que tou i transparent, davant la portada. Tot això aniria enquadrant en espirals o en "canonet", no simplement grapat, a excepció que alguna normativa digués el contrari. Per a treballs ja més grans o de major nivell formal, pensarem en altres tipus d'enquadernacions a l'ús.

La plana on hi hagi impresa la portada no durà res per la part del darrera, quedarà en blanc.

Ex.: Podria quedar una cosa com això:

6) Dedicatòria i cita inicial.

En determinats treballs de recerca formals, a continuació de la portada podem col·locar una plana en blanc per davant i pel darrera (estem pensant en una edició en paper, perquè si és digital amb una n'hi hauria prou) on només hi hagi la dedicatòria de l'obra. Aquesta aniria en cursiva, al marge dret de la pàgina i en el terç superior.

És **ridícul** fer dedicatòries en treballs obligatoris de la carrera. Això només s'hauria de posar en recerques de gran nivell (tesines, tesis, monografies, etc.).

Pel que sí que hi ha llicència és per a posar una **cita d'autor** que vingui al cas, sigui quin sigui el tipus de treball que estem desenvolupant. Aquesta, formalment, aniria a la següent plana de la dedicatòria, amb els mateixos requisits formals que hem explicat per a ella (evidentment, si no hi ha dedicatòria, aniria a continuació de la portada).

Si fem cites, que siguin d'autors i/o obres reconegudes i les posarem al final. També és possible posar cites d'obres anònimes, o alguna cançó d'autor reconegut, o inclús proverbis o dites (en aquest cas es diria el lloc de provenença del mateix).

Ex.: Podria quedar una cosa com això:

4.3. Sumari

El sumari, que no índex, ha de reflectir tots els apartats que té el treball definitiu.

Al sumari hi han de figurar tots els grans apartats i subapartats, fins a quatre nivells com a màxim, amb la paginació corresponent. No és gens recomanable barrejar números i lletres a la numeració dels apartats.

Ex.: No seria recomanable: 1.A.1, 1.1.a...; és millor: 1.1.1., 1.1.2...

Penseu que el sumari provisional us ha estat útil al llarg de la recerca, però que s'haurà anat modificant i evolucionant. Aquesta evolució final és la que heu de reflectir al vostre treball imprès.

L'organització del sumari ha de ser homogènia, de manera que cadascun dels nivells segueixi una mateixa estructura i tingui una extensió ponderada.

Ex.: Un sumari es podria confegir així:

INTRODUCCIÓ	1
1. L'APRENENTATGE A LA UNIVERSITAT	3
1.1. Les classes.....	4
1.1.1. Estar a classe: assistència i participació.....	7
1.1.2. Tipus de classes: sistemes d'aprofitament.....	10
1.1.3. Els seminaris.....	12
1.1.4. Els apunts.....	13
1.2. La lectura.....	17
1.2.1. Els llibres com a instruments de cultura.....	18
1.2.2. Manuals, monografies, articles de revista i altres gèneres.....	20
1.2.3. Tipus i tècniques de lectura.....	23
1.2.4. Organització de la lectura: tècniques de síntesi i anàlisi.....	27
1.3. El treball d'equip.....	30
1.3.1. Creació del grup de treball i fixació inicial de temes i de calendari.....	32
1.3.2. Distribució de la feina.....	34
1.3.3. Lectures individuals i organització del propi discurs.....	36
1.3.4. Socialització del treball i discussió col·lectiva.....	37
2. LA GESTIÓ DEL TEMPS EN ELS ESTUDIS UNIVERSITARIS	39
2.1. La importància de planificar-se.....	40
2.1.1. Anàlisi de l'ús del temps.....	41
2.1.2. Planificació a curt termini i a llarg termini.....	42
2.2. Instruments de suport a la planificació.....	43
2.3. Cronograma.....	45
2.4. Instruments o Eines digitals.....	47
3. LES PROVES D'AVUACIÓ	50
3.1. Avaluació continuada i avaluació única.....	53
3.2. La prova oral.....	60
3.3. La prova escrita.....	62
3.3.1. El test.....	64
3.3.2. Les preguntes curtes.....	65
3.3.3. El tema.....	68
3.3.4. El cas pràctic.....	70
3.3.5. altres tipus de proves escrites.....	73
CONCLUSIONS	75
BIBLIOGRAFIA	80
ANNEXES DOCUMENTALS	90
Annex 1: Propostes de format d'examen.....	90
Annex 2: Quadres de gestió del temps.....	95

El sumari es pot posar al principi o al final de l'obra, això va a gustos, però recomanem que estigui al principi, després de la portada i, si s'escau, de la dedicatòria i les cites. És, en realitat l'última cosa que fem, donat que fins a l'últim moment no podrem col·locar-ne la paginació que acompanyarà a cada epígraf a través d'una línia feta de puntets.

4.4. Introducció

Arribem ara a la introducció, de la qual ja se n'havia parlat anteriorment, quan us explicàvem la necessitat de redactar una introducció provisional com a exercici de clarificació de les vostres idees, metodologia, etc. Ara us explicarem allò que haurà de ser la introducció quan ja sigui definitiva i què ha de contenir.

Encara que la seva ubicació sistemàtica estigui al començament del treball escrit, en realitat la introducció la redactarem al final de tot, quan acabem de fer tota la recerca i inclús, un cop fetes les conclusions.

De ben segur que us serviran moltes coses del que vàreu fer a la introducció provisional, només que l'haureu de retocar en funció dels canvis que s'hagin produït al llarg de la investigació i de les conclusions finals a les quals hàgiu arribat. Es pot dir que haureu "d'ajustar" les hipòtesis o les preguntes que us formulàveu al resultat final i real de la vostra recerca.

La introducció, en ser el primer amb el que es troba el lector, es converteix en la vostra carta de presentació. Per això, en aquesta part del treball haureu de donar totes les explicacions necessàries per tal que l'esmentat lector entengui el text que té a les seves mans, sàpiga amb què es trobarà al llarg del mateix, i conegui com i des de quines premisses s'ha plantejat la recerca.

Compte amb la redacció! Sempre haurà de ser **en futur** perquè la lògica de la lectura fa que sigui el primer que es llegeix, de manera que presenta allò que vindrà després. A més, encara que l'esteu redactant realment al final, aneu en compte de no desvetllar a quines conclusions heu arribat. Això seria com si al pròleg d'una novel·la de misteri ens diguessin qui és l'assassí!

La introducció hauria de constar de **dues parts diferenciades**, cadascuna amb un determinat contingut ben delimitat:

1) Part personal: motius personals, si n'hi han, pels quals s'ha escollit el tema i d'altres consideracions, si escauen, d'aquest àmbit personal.

De totes maneres, penseu que encara que es tracti de motivacions personals no heu d'oblidar que ens trobem en un àmbit formal i científic, així que les haureu de reflectir amb rigor i serietat.

2) Part científica:

a) Hipòtesi, problema, objecte d'estudi o buit del coneixement que prete-neu omplir o resoldre. És un dels punts més importants. De fet la hipòtesi és l'autèntic motiu del treball; en començar un treball de recerca hom es planteja una proposició que pretén demostrar.

Abans d'entrar a treballar el tema heu d'imaginar quin serà el resultat que penseu que n'obtindeu (podrà confirmar-se o refutar-se a les conclusions). I tot el treball es basarà en aquesta idea: com que voleu confirmar la vostra intuïció inicial, la vostra hipòtesi, seguiu un determinat camí de recerca i no un altre.

Sense hipòtesi no hi ha treball de recerca. És convenient que s'exposi en un paràgraf separat i que surti el terme "hipòtesi" en ell.

b) Marc conceptual: de quines teories, escoles o autors determinats partireu des del principi per a anar afegint totes les demés teories o visions del tema.

c) Metodologia: un cop establert «el què», heu d'explicar «el com». I aquí s'ha de mencionar el tipus de metodologia científica que s'emprarà o quina combinació de metodologies.

Les principals metodologies a seguir ja se us han explicat al començament d'aquest bloc.

Ex.: Una errada habitual és dir que com a metodologia "s'han consultat llibres de la biblioteca i revistes de l'hemeroteca o articles d'Internet": no es poden confondre les fonts amb la metodologia, ni menys encara els llocs on cerquem la informació amb el mètode que seguim.

d) Tipus de treball: no és el mateix la metodologia (manera d'investigar) que el tipus de treball que volem dur a terme (que vindrà determinat o pels objectius que pretenem assolir o per la manera de fer la recerca en funció del tipus d'hipòtesi que hem plantejat).

e) Acotació del tema: cal que es delimiti clarament sobre què es treballarà i, per tant, què no es treballarà, així com l'espai i el moment sobre el qual es farà la recerca (el marc espacial i temporal).

Si no feu aquesta clara delimitació hom us podria demanar perquè el tema no tracta d'altres aspectes que no heu considerat. De fet, així els doneu des de l'inici la resposta.

4.5. Cos del treball

Si heu fet correctament el sumari provisional i les fitxes de contingut, ara només heu d'anar **bolcant les idees de manera ordenada** a cadascun dels apartats que havíeu decidit fer. Però no es tracta únicament d'ajuntar blocs d'informació un rere l'altre, sinó d'analitzar tota la informació que teniu i anar comentant-la amb coherència i ordre.

Ex.: Si teniu una mateixa idea explicada **d'igual manera** per més d'un autor, la comentareu junta una sola vegada, posant en nota al peu que són diversos autors els que pensen de la mateixa manera.

Si la idea és plasmada **de manera diferent**, començareu per exposar l'autor que cronològicament la va explicar primer i després aquells que l'han contradit o, segons quina sigui la versió que més us convingui per a arribar al vostre objectiu, primer exposareu la versió que no us quadra i a continuació les contradiccions en les quals els autors que la contradiuen consideren que ha incorregut.

Si tenim **diverses idees** dintre del que seria un mateix apartat, les anireu comentant de manera lògica, és a dir, primer les principals o les més generals i després les que se'n desprenen o les més específiques. Això és potser el més complicat, saber acoblar els diferents temes perquè segueixin una certa lògica.

Inicialment havíeu pensat de fer uns capítols i apartats concrets, i de fer-los en un ordre determinat. Això ara pot haver canviat, és més, quasi segur que haurà canviat, perquè a partir de la cerca podeu haver-vos adonat que l'ordre més lògic és un altre, o que necessi-

teu explicar primer un concepte perquè s'entengui el següent. No passa res si tot canvia: és normal i, de fet, és el més habitual.

També és possible que ara veieu que els **capítols** que havíeu previst no resulten **proporcionats** (n'hi ha de molt més llargs que d'altres) i que n'heu de subdividir algun o ajuntar-ne altres. No cal que tots tinguin exactament les mateixes dimensions, però sí que és important que cada nivell treballi el tema amb el mateix grau d'aprofundiment i que el resultat acabi amb una mida similar. Tot això sense que la mida condicioni el contingut, perquè el tema ha d'estar ben estructurat per damunt de la seva aparença.

És característica primordial dels treballs de recerca aquesta bona **estructuració**. El treball ha de tenir capítols, títols, subtítols, etc., sempre que no ens passem de sistemàtica i de nivells.

Un consell sobre les proporcions seria que uns tres nivells està bé, fins i tot quatre (si són enumeracions o llistats), però no més, perquè enlloc d'ajudar al lector l'embolicaria.

Perquè aquesta estructuració quedi ben plasmada, resulta especialment important que la **retolació** de cada apartat delimiti amb claredat on es troba el lector a cada moment.

La **retolació** ha de ser sempre **homogènia**, és a dir, que tots els apartats del mateix nivell han d'estar retolats de la mateixa manera. Els de menor nivell han de tenir visualment menys èmfasi que els de major nivell. La tipografia aquí és la nostra gran aliada.

Ex.: Una proposta de tipografia podria ser:

- **Per a la portada:** llibertat de tipografia i mida, seguint les indicacions que ja s'han donat per a les portades.
- **Per al cos del treball:** *arial* o *times new roman*, mida o cos 11 o 12.
- **Per als títols:** mateixa família, entre la mateixa mida i dos punts més que el cos del treball i jugant amb la negreta i la cursiva (mai amb el subratllat). Recordeu que després d'un títol mai va un punt final i, en canvi, tots els números del títol han de tenir al darrera un punt.

Ex.: 5.1.4. Títol sense punt final

- **Per als exemples o per a les cites de paràgrafs sencers:** la mateixa família tipogràfica del cos del treball, dos punts menys i sagnat.
- **Per a les notes a peu de pàgina:** mateixa família, dos punts menys que el cos del treball.

Igualment, heu de tenir cura que els **paràgrafs** no siguin ni massa telegràfics ni excessivament llargs; es tracta, en el fons, de fer còmoda i entenedora la lectura.

No cal dir que heu de ser impecables en la redacció i puntuació del text, com és exigible per a qualsevol universitari.

A aquesta part del treball, necessàriament heu de posar **notes a peu de pàgina** de diferent mena (referències bibliogràfiques de les citacions si empreu el sistema continental, ampliacions o acotacions de l'explicació, interrelacions entre les diferents parts del text, etc.).

I també s'ha de tenir una cura molt especial amb les **citacions**. Recordeu que un treball de recerca en ciències socials i jurídiques es basa, en primer terme i de forma majoritària, en recopilar i organitzar el que la doctrina científica ha dit sobre una determinada matèria (i, per tant, s'ha de citar sempre i cada cop a qui ha dit cada cosa) i en treballar a continuació les fonts primàries d'allò que s'estudia (normes, sentències, documents històrics, etc.), que també s'han d'identificar i citar amb claredat.

Penseu que sempre que reflectiu una idea al treball que no és pròpiament vostra, heu de citar expressament a qui pertany la seva autoria, perquè sinó estareu cometent plagi.

Quan utilitzeu les mateixes paraules que algú altre per tal d'expressar una idea, aquestes hauran d'anar entre cometes i acompanyades de la corresponent cita d'autoria. I el mateix passa amb qualsevol altra informació (com ara imatges, gràfics, etc., que han de tenir el seu corresponent peu on s'indiqui la font de procedència i, si no és vostra, la cita de la seva autoria segons el sistema de citació triat). Això normalment suposa que els treballs de recerca estiguin plens de citacions i referències bibliogràfiques, la qual cosa no només és normal, sinó que és exactament allò que se n'espera.

Si el tema està ben treballat, en anar donant-li la volta per totes les seves aretes, hi haurà subtemes que es repetiran i que no cal explicar més d'una vegada. En aquest cas haureu de fer el que se'n diu **interrelacions**, és a dir, quan un tema del qual se n'hauria de parlar en un lloc determinat es prefereix exposar més endavant o ja ha estat explicat, en nota al peu es dirà on el lector el podrà trobar, evitant així repeticions innecessàries.

Com a màxim, si el tema ja s'ha explicat, es recordaran les qüestions o punts imprescindibles per a evitar que el lector hagi de tornar al punt on es troba i rellegir-lo de nou. Suposareu que el lector ja està al corrent del que s'ha escrit, li recordareu només el més important i continuareu amb la vostra explicació. Si ell no recorda de què parleu, ja ho buscarà on li esteu dient que es troba.

4.6. Conclusions

Qualsevol treball de recerca es tanca amb unes conclusions, fins i tot si la recerca ha estat purament analítica o descriptiva. És imprescindible que hi hagi **coherència i alineament** entre la introducció, la hipòtesi, el cos del treball i les conclusions.

Heu de ser especialment rigorosos i acurats en la redacció de les conclusions, molt més inclús que al llarg del treball, perquè han de ser breus, sintètiques i absolutament precises.

Heu arribat al **final de la vostra recerca** i és el moment de valorar si s'han pogut contestar les preguntes que us formulàveu i si la hipòtesi de la qual partíeu ha estat vertadera o falsa. Per això seguireu un determinat esquema:

1) Fareu un **resum sintètic** de la recerca, exposant el camí recorregut i els resultats als quals volíeu arribar a través d'ell.

2) Valoreu d'un en un quins **resultats** han estat **assolits o no** a partir de les intencions inicials a cada part del vostre treball. En aquesta part serà normal que hi hagin diversos punts.

No es tracta d'un resum dels apartats del cos del treball, sinó de donar un pas més, és a dir, que si al treball heu fet tota una explicació del tema, aquí donareu el resultat al qual heu arribat gràcies a aquella feina.

3) Exposareu què us ha **quedat pendent**: dubtes, incerteses, temes no treballats, etc.

4) Expressareu de manera clara si heu **validat, o no**, la vostra **hipòtesi principal**.

Penseu que, científicament, és tan vàlid un treball de recerca que confirma la seva hipòtesi com aquell que la refuta.

A les ciències socials i jurídiques és habitual numerar internament les conclusions en **números romans**. Fareu tants apartats com calgui per a explicar els quatre passos que acabem de comentar, i cada apartat durà un número romà. No és imprescindible que cada apartat es redacti en un sol paràgraf, però si és possible seria millor així; i a l'inrevés, sí que heu de tenir cura que cada idea general vagi amb un número diferent.

4.7. Bibliografia

Al final del treball ha d'aparèixer, degudament estructurada, la **relació de fonts i bibliografia** que s'identifica i que coincideix amb el conjunt de fonts i recursos que s'han emprat al llarg de l'execució.

És important entendre dues coses que són les dues cares de la mateixa moneda: la primera és que no podeu afegir a la bibliografia final **cap font que no hagueu citat** de manera expressa al llarg del treball; i la segona és que **totes les fonts citades** al treball han de sortir ordenades a la bibliografia final.

La relació bibliogràfica ha d'estar ordenada **en un sol llistat per ordre alfabètic**, o bé dels cognoms de l'autor o bé de l'entitat que representa l'autoria del document en el cas que no tingui un autor assenyalat.

Abans hi havia la tendència de citar la bibliografia en dues parts diferenciades, la convencional i després la web, però això ja està superat i avui en dia es citen en un llistat únic.

Es pot fer a part, si cal per l'interès específic que pugui tenir, un **llistat legislatiu separat** de la bibliografia, i/o un altre de **jurisprudencial**. En tot cas, serien apartats al mateix nivell que la bibliografia, mai dintre d'ella com a subapartats.

Quan se cita **legislació**, és habitual ordenar-la per rang legislatiu (de major a menor), i dins de cada nivell per ordre cronològic. En el cas de la **jurisprudència** es proposa o bé una ordenació cronològica pura o bé una agrupació pel rang dels òrgans que l'ha emès i, a igualtat de rang, per ordre cronològic.

Aneu amb especial cura amb afegir aquests llistats només quan realment calgui: no s'ha de fer cap llistat de fonts primàries massa evidents, que hom hagi de conèixer.

Ex.: Mai farem un llistat normatiu per a citar el Tractat de Roma, la Constitució espanyola, el Codi civil i un parell de lleis orgàniques, ni tampoc jurisprudencial per a citar cinc sentències. Això només demostra el vostre desconeixement de les normes bàsiques i no afegeix res al treball.

La idea és fer-los només quan siguin útils pel lector, perquè li aporten alguna cosa especial.

Ex.: Podeu fer un llistat o bé perquè heu fet un ampli recull que té un valor científic, o bé perquè es tracta de normes poc conegudes que, un cop juntes, ajuden al lector a tenir-ho tot sistematitzat, etc. Sinó, amb la cita a peu de pàgina seria suficient.

Tant la bibliografia com les fonts s'han de formalitzar seguint els **criteris tècnics de citació** establerts que se us explicaran en altres apartats i que varien en funció de les disciplines científiques i de les entitats que els demanen.

Podeu emprar el criteri que vulgueu (en ciències socials, el continental o el Harvard són els més adients), però sempre el mateix al llarg de tot el treball i citat exactament de la mateixa manera.

4.8. Annexos

Els treballs poden disposar d'annexos o conjunts de materials que es poden col·locar al final del treball i que no solen formar part de la producció de l'autor, sinó que recullen algunes de les fonts que s'han utilitzat quan són de difícil consulta per al lector o quan no són a l'abast de manera habitual.

Els annexos s'incorporen quan les fonts emprades són de **difícil consulta** pel lector, quan no es troben al seu abast de manera habitual. Es tracta o de fonts estranyes, privades o difícils de trobar. Sempre s'ha de poder distingir clarament, dins d'un annex, allò que és propi de l'autor d'allò que és originari o extern a l'autor; en aquests casos el text ha d'anar acompanyat de la referència exacta de la **procedència**. Cal que llisteu els annexos en el sumari general de l'obra. En afegir aquests annexos doneu suport a les vostres afirmacions, perquè el lector no us ha de "creure" senzillament, sinó que li mostreu per la seva consulta la font d'on heu extret la informació o les vostres argumentacions i us allibera de responsabilitat o d'error.

4.9. Recomanacions sobre la presentació

Igual com fèiem quan parlàvem de la retolació per la realització del cos del treball, ara us donarem algunes recomanacions d'estil que no necessàriament s'han de seguir, perquè no existeix un estàndard acadèmic, però que si les empreu tindreu garantida una bona presentació final.

1) **Mida i tipus de lletra** (veure l'apartat sobre el cos del treball)

2) **La interlínia:** dependrà de la part on us trobeu:

- Per al cos del treball: interlineat 1,15 o 1,5.
- Per als **exemples** o per a les cites de paràgrafs llargs que van amb lletra més petita: interlineat 1 o senzill.
- Per a les **notes a peu** de pàgina interlineat 1 o senzill.

3) **Marges i altres elements de l'edició d'un text:**

- **Marge superior, inferior i laterals:** entre 2,5 i 3 cm. És recomanable que el marge per on s'enquadrarà sigui una mica més gran que l'altre. És absolutament imprescindible que els marges estiguin **justificats** (a la dreta i a l'esquerra).
- **Espais entre paràgrafs:** sempre entre paràgrafs hi ha d'haver un espai interlineal. La recomanació és que sigui un espaiat posterior a cada paràgraf d'entre 6 i 12 punts o automàtic.
- **Encapçalaments:** si es vol es pot posar el títol del treball i/o el nom de l'autor, però no és essencial. Si es fa, que sigui discret i de la mateixa família tipològica.
- **Numeració de pàgines:** és obligatori que les pàgines estiguin numerades, i que en tot cas sigui de manera seriosa (sense grafismes) a la part de sota de la pàgina. Es recomana la mateixa tipologia i mida que pel cos del treball.
- **Ús de negretes:** si es vol es pot remarcar amb negreta la paraula clau de cada paràgraf o de cada apartat.
- **Ús de cursives:** sempre que empreu una llengua diferent a la del cos del treball anirà en cursiva. Hi ha qui posa les cites (incloses les de normativa) amb cometes i cursiva; tot i que això no és obligatori, estèticament queda molt bé.
- **Cometes:** sempre que citeu de manera textual anirà entre "dobles cometes" o entre «dobles fletxes» (mai s'han d'emprar <<els símbols de menor i major dos cops>>).
- Si **elimineu** un tros d'una cita dintre de les cometes utilitzareu (...).
- Si **afegiu o modifiqueu** un tros d'una cita dintre de les cometes utilitzareu [nova paraula].

4) **Ortografia i sintaxi:** no cal dir que la ortografia i sintaxi han de ser **impecables** i que els treballs escrits no admeten metallenguatges informàtics, de mòbil o abreviatures de moda. Altrament no és admissible als estudis superiors.

5) **Dibuixos i fotografies:** podeu posar quadres o gràfiques, però, com a norma general, millor evitar les fotografies i els dibuixos, inclús en la portada, tret que clarament afegixin algun valor al text.

Abreviatures de moda

En realitat, en cap moment de la comunicació escrita universitària, és admissible aquest tipus de llenguatge (e-mails, fòrums virtuals, etc.).

Per suposat, “d’emoticones” i coses horribles similars, ni parlar-ne!

6) Un últim consell molt important respecte a la redacció: quan tot el treball estigui acabat i redactat s’ha de rellegir sencer.

Si és curt, millor llegir-lo **d’una mateixa tirada**; si és llarg, en una mateixa etapa (dies consecutius). Només així veureu tots els errors que heu comès, les reiteracions innecessàries, la manca d’interrelacions, etc.

A més, a aquesta última lectura podreu veure si heu estat **homogenis** en la presentació (tipus de lletra dels apartats, sagnats, subapartats iguals, etc.), si heu justificat els marges del text principal i de les notes, si la bibliografia correspon amb les cites fetes, si us heu descuidat alguna cosa i, el que és més important, si les conclusions guarden relació i coherència respecte al desenvolupament de tot el treball.

4.10. Exemple pràctic

1. EXEMPLE DE TÍTOL DE PRIMER NIVELL (MAJÚSCULES + ARIAL 14 + NEGRETA)

1.1. Exemple de títol de segon nivell (arial 14 + negreta)

1.1.1. Exemple de títol de tercer nivell (arial 12 + negreta + 1 tabulat)

1.1.1.1. Exemple de títol de quart nivell (arial 12 + cursiva + 2 tabulats)

Com es pot observar estem fent servir la lletra arial 12 perquè som al cos principal del treball. Hem emprat un sagnat a la primera línia, que sempre queda molt més polit i estem utilitzant un interlineat d’1,15 amb 12 punts d’espai posterior a cada paràgraf. “Si volem citar una frase que no és meua i li vull treure (...) una part que no m’interessa o [afegir] alguna paraula que no hi era a l’original, ho faré així”¹. A més, si vull posar un exemple o citar un paràgraf un article llarg, ho faré de la següent manera:

Reduirem l’interlineat a 1, baixarem la mida de la tipografia dos punts, en aquest cas a arial 10 i suprimirem l’espai posterior del paràgraf perquè quedi una mica més junt (ho deixem a 0).

Tot el tros ho sagnarem (per exemple a 2,5 perquè es vegi que ho estem fent expressament. Al darrera del text diferenciat ja tornarem a posar-ho tot igual, començant per l’espai posterior al paràgraf.

I a partir d’aquí ja podrem continuar amb el nostre treball igual que abans. Hem de vigilar que realment tot torni a estar a punt.

Al word existeix una opció (Inici/estils) en la qual tot això que hem explicat es pot programar de manera automàtica: pel cos del treball seria la opció “normal”, pels títols de cada nivell “títol 1”, “títol 2”, “títol 3” i “títol 4”, i per la lletra més petita “èmfasi”. Si quan comenceu el treball cliqueu amb el botó dret al damunt de cada estil i el modifiqueu al vostre gust, no caldrà que cada cop mireu com fer-ho, perquè ja ho tindreu programat.

Fer-ho automàtic té l’avantatge que en qualsevol moment podeu anar a “Referències/Taula de contingut”, i el word mateix us crearà ell sol on tingueu el cursor el sumari amb les pàgines ajustades. Es pot actualitzar en qualsevol moment.

¹ Per suposat, sempre citarem a peu de pàgina qui és l’autor de la frase que heu col·locat, i ho farei amb la mateixa tipografia del cos del treball, però a dos punts menys; en aquest cas, arial 10.

A les notes al peu s’ha de tenir cura de la justificació dels marges, i del tipus de lletra, perquè a cada nova nota es solen desconfigurar. És aconsellable tenir-ho en consideració i fer un “seleccionar tot” a totes les notes al final per acabar de polir-ho.

5. Citacions i notes a peu de pàgina

Si alguna cosa distingeix els treballs de recerca dels altres tipus de treballs universitaris és precisament que en els de recerca heu de justificar tot el que dieu a través de la citació de totes les vostres fonts, que seran col·locades en notes al peu de pàgina o al text, segons el sistema que empreu.

Un treball sense citacions i notes al peu, senzillament no és un treball de recerca. És absolutament imprescindible que en tingui.

5.1. Les notes a peu de pàgina

Hem dit que cal posar notes a peu de pàgina per a justificar tot el que dieu, però també per a ampliar o explicar algunes de les idees del text principal que d'altra manera quedarien esbiaixades.

La utilitat de les notes radica en el fet que el lector ha de poder llegir el text d'una tirada sense entrebancs continus.

Heu de tenir molta cura en decidir què va a nota i què al cos del treball. Es tracta de posar-ho tot sense entorpir el ritme de la lectura. Per tant, heu de posar en nota a peu totes les justificacions i ampliacions que calguin, de manera que no resultin imprescindibles per la comprensió del text principal. Només se les hauria de mirar el lector interessat en aprofundir sobre alguna idea principal.

Hi ha llibres que, enlloc de tenir les notes a peu de cada pàgina, les tenen col·locades al final de tot el treball. Són maneres de fer que habitualment depenen més de les editorials on es publica que d'una decisió meditada de l'autor. De totes maneres el més freqüent és posar-les a peu i no al final, excepte que es demani d'altra manera.

1) Utilitat de les notes: De manera orientativa, es pot dir que les notes a peu de pàgina poden servir per alguna d'aquestes coses:

- **Per indicar l'origen de les citacions:** al text heu fet servir cometes per a copiar frases textuais o idees que no són vostres i, si feu servir el model continental, en nota al peu en posareu la referència bibliogràfica o de les fonts usades on podrem trobar la cita o la idea.
- **Per afegir bibliografia o citacions de reforç:** de vegades no treballeu amb determinada bibliografia, però la coneixeu, i reforça alguna idea vostra o d'algun autor comentat que heu desenvolupat al text principal. Aquesta bibliografia que ampliaria la qüestió, la podreu afegir en nota.
- **Pel creuament de referències internes o externes:** quan voleu remetre a una altra part del text o a una determinada font externa al treball, posareu en notes on s'ha de confrontar (de manera abreviada, *cfr.*).

- **Per a ampliar o corregir argumentacions o afirmacions del text:** molts cops voleu ampliar, corregir o puntualitzar una idea, però fer-ho destorbaria la fluïda lectura del text principal, així que ho poseu a una nota.
- **Per a traduir una citació:** si al text principal heu fet una cita en llengua diferent, podeu traduir-la en nota. Al contrari, si vosaltres heu traduït un text citat (posant-lo en la mateixa llengua que la resta del treball), podeu posar-lo en la llengua original de la font a la nota a peu de pàgina.
- **Per a “pagar deutes”:** hi ha idees que no se us han ocorregut a vosaltres, sinó a un tercer i que us les ha “regalat” oralment, o per escrit en obres no publicades. Fareu bé de posar-ho en nota, sent així honestos a la veritat. De la mateixa manera, aquest pot ser un bon lloc per a fer els agraïments que vulgueu deixar reflectits.

2) Alguns advertiments: cal fer ara alguns advertiments de situacions habituals sobre les notes, en les quals us podeu trobar i que necessiteu saber afrontar:

- **No heu de citar evidències universals.** Si desconeixeu el que és una evidència universal en una determinada branca del coneixement, el millor que podeu fer és preguntar a un expert.
- No s’ha d’atribuir a un autor una idea que ell mateix transcriu com la idea d’un altre, per molt que estigui en la seva obra (sigui entre cometes, sigui com a resum de les idees de l’altre). De la mateixa manera, quan citeu “de segona mà”, cal dir-ho (p.e. aquesta idea, de l’autor Tal, és resumida, explicada o citada per l’autor Qual, en la seva obra...).
- No passa res per a citar **obres pròpies** vostres prèvies, sempre que estiguin publicades. És més, s’ha de fer quan calgui per a ampliar idees que ara només esteu resumint o fent valdre.
- Mai s’han d’afegir o treure **notes per pura estètica** (si hi ha pàgines on no n’hi ha, o on n’hi ha masses, no passa res!).
- No se solen posar notes ni a la **introducció** ni a les **conclusions**, tot i que de vegades resulti necessari.

5.2. Les formes de citar la bibliografia

Sens perjudici del que s’explicarà quan sigui el moment sobre com citar la bibliografia perquè segueixi els estàndards acadèmics, ara comentarem que, per les ciències socials, hi ha dos grans sistemes de citació, ambdós igual de correctes, però que segueixen maneres de fer de diferents tradicions científiques:

1) Sistema continental: és el **model citació-nota**, en el qual cada cop que se cita es posa una nota a peu amb la referència bibliogràfica abreviada. Les notes funcionen com un instrument de referència bibliogràfica que:

- No exclou una bibliografia al final, aquí sí, completa, que haurà de contenir totes les obres citades a les notes al llarg de tot el treball.
- Permet veure la bibliografia usada d’un cop d’ull mentre estem llegint la idea.

2) Sistema anglosaxó: o **model autor-data**, en el qual les cites només van seguides del cognom de l’autor i l’any de la seva obra.

- Es suprimeixen totes les notes a peu de referència bibliogràfica, mantenint només les altres notes (aclaridores, d’ampliació, etc.).

- Al final del treball hi haurà d'haver una bibliografia sencera i de remissió (el problema es planteja quan un autor té més d'una obra el mateix any).
- Es descongessa moltíssim el text, i s'evita haver de repetir moltes referències bibliogràfiques moltes vegades.
- Cal que la bibliografia sigui homogènia, especialitzada, científica i erudita i moderna.

La utilització d'un model o altre, de vegades depèn de les exigències del tipus de treball o del lloc on es pretén publicar l'obra (algunes revistes exigeixen un determinat model). Als treballs estrictament acadèmics al llarg dels estudis universitaris us recomanem el sistema continental, que de fet és el nostre, sempre que no s'indiqui formalment una altra cosa.

El que sí que és important dir és que, sigui com sigui la manera com se citi, hem de fer servir la mateixa al llarg de tot l'estudi. No podem alternar-les ni es pot citar d'una manera a les notes i d'una altra a la bibliografia. S'exigeix homogeneïtat.